

DANIEL ŠPINAR

umělecký ředitel Činohry Národního divadla

Sofoklés

KRÁL OIDIPÚS

„Hledáš vraha, kterým jsi ty sám!“

Králi Oidipovi mohl dlouho leckdo závidět jeho štěstí – rozluštil hádanku Sfingy, stal se respektovaným vládcem Théb a založil velkou rodinu. Zkrátka miláček bohů! Pak ale přišel strmý pád. Poznávaná minulost je totiž vždycky součástí přítomnosti a hodnotit dary Osudu můžeme pouze zpětně... Tragédie řeckého dramatika Sofokla zpracovává starou báji o krutém životním údělu muže, jenž nevědomky zabije svého otce a ožení se s vlastní matkou, aby se tak naplnila strašná předpověď delfské věštírny. Příběh vladaře, jenž musí nastolit řád i za cenu sebezničení.

Premiéry 5. a 6. prosince 2019 v Národním divadle

Sofoklés:
KRÁL OIDIPÚS

Překlad: **Petr Borkovec, Matyáš Havrda**
Úprava: **Nina Jacques, Ilona Smejkalová, Jan Frič**
Režie: **Jan Frič**
Dramaturgie: **Nina Jacques, Ilona Smejkalová**
Scéna: **Dragan Stojčevski**
Kostýmy: **Kateřina Štefková**
Hudba: **Jakub Kudláč**
Světelný design: **Tomáš Morávek**
Choreografie: **Marek Zelinka**
Odorace: **Andreas Wilhelm**
Fotografie: **Evelyn Benčíčová**

Osoby a obsazení:

OIDIPÚS: **Pavel Batěk**
IOKASTÉ: **Jana Stryková**
KREÓN: **Igor Orozovič**
DIŮV KNĚZ: **David Prachař**
TEIRESIÁS: **Jana Preissová**
KORINTSKÝ POSEL: **Alena Štréblová**
LÁIŮV PASTÝŘ: **Tatjana Medvecká**
SBOR THÉBANŮ: **Lucie Poliřenská**
Martina Preissová
Filip Kaňkovský
Petr Vančura
Mikuláš Čížek j. h.
Václav Marhold j. h.
Jiří Pěkný j. h.
+ externí spolupráce
KAPELA: **Jakub Kudláč**
David Herzig / Lukáš Mutňanský
Jakub Šindler / Petr Hanák
Jiřina Dvořáková

KRÁL OIDIPÚS, NEJZNÁMĚJŠÍ ANTICKÁ HRA

Věštba králi Láiovi určí, že ho usmrtí jeho vlastní syn a ten se poté ožení s Láiovou manželkou, tedy svou matkou. Když se panovníkovi skutečně narodí syn, přikáže, aby mu probodli nohy a pohodili dítě v lese. Otrok, který má čin provést, ale chlapce nezabije, odnese ho pastýři korintského krále Polyba, jenž nemá vlastní děti – proto přijme dítě za své. Dá mu jméno Oidipús (doslova opuchlá noha) a vychová ho. Oidipús však jednoho dne zjistí, že možná není synem Polyba, a aby rozptýlil své pochybnosti, vyhledá delfskou věštírnu.

Dozví se krutou věštbu. Chce se jí vyhnout, opustí tedy své domnělé rodiče a vydá se do Théb. Cestou při potyčce nešťastnou náhodou zabije Láia, samozřejmě aniž ví, že právě zabil svého skutečného otce. Poté co se mu podaří nedaleko Théb rozluštit záhadu Sfingy a osvobodit město, dostane za odměnu královský trůn a ruku nedávno ovdovělé královny Iokasté – své matky; ani to však Oidipús neví...

Právě tady začíná tragédie *Král Oidipús* neboli druhý díl *Thébské trilogie*, kam patří ještě tragédie *Antigona* a *Oidipús na Kolónu*. Jejich autor Sofoklés patří mezi čtveřici nejvýznamnějších starořeckých autorů (spolu s Aischylem, Euripidem a Aristofanem) a samotná hra náleží mezi dramata představující pro dnešní divadelní teorii určitý kánon tehdejší doby. Zároveň je *Král Oidipús* aktuálně nejhranější antickou tragédií, a tedy i zřejmě nejznámější antickou hrou, která vstoupila do povědomí veřejnosti.

TVŮRCI O INSCENACI

„Oidipús vás vtáhne do spodních proudů. Oidipús vás bude provokovat nemožností logicky pojmenovat Oidipa samotného. Oidipús obsahuje mystérium.“

Jan Frič

Sofoklovo dílo přežilo staletí, inspirovalo množství umělců a zásadně ovlivnilo kulturní dějiny. Čím může být Oidipův příběh inspirativní dnes? *„Společnost na nás všechny klade obrovský tlak, že musíme být šťastní, dělat si čas na sebe a bránit zlým věcem, aby se nám děly. Je to konzumní způsob užívání si štěstí. Jenže možná tyto okamžiky k lidskému životu prostě neoddělitelně patří,“* odpovídá na otázku režisér inscenace Jan Frič. Na tomto základě vyvstávají otázky další: Je možné vymanit se ze spárů věštby a utéct před vlastním osudem? A jak poznat, kdy se patří odejít, ztratit se, zmizet? *Král Oidipús* upozorňuje na determinovanost lidského osudu a zároveň varuje, že soupeřit s daností je marný boj; jediné vysvobození z bludného kruhu je totiž hluboké poznání. V tom je hra stále aktuální. Jak tedy poznat sám sebe? Jak sám sobě nelhat?

V naší inscenaci se před diváky odehraje nejen původní mytický příběh, ale taky detektivka, jejíž zápleтка spočívá v odhalení původu samotného detektiva – mocného krále Oidipa. Ačkoliv všichni v sále už tuší hroznou pravdu, musejí přihlížet tomu, kdy na ni přijde on sám. A jelikož Oidipův příběh je dobře znám, je královo tragické pátrání po vlastním osudu příležitostí znovu prožít očistný rituál poznání. Oidipús totiž začne se svým pátráním ve chvíli, kdy chce jako moudrý vladař pomoci svému lidu. V určitou chvíli začíná být zřejmé, že jediná cesta, která vede k očistění, je králova vlastní zkáza, protože v polis postavené na lži budou základy státu vždycky trochu shnilé.

Nestárnoucí text odehrajeme ve výjimečném překladu Petra Borkovce a Matyáše Havrdy; ti pro inscenaci svůj překlad znovu revidovali. Při úpravě textu jsme rovněž využili komentáře z podstročnicku Matyáše Havrdy. Stáli jsme ovšem před otázkou, jak řešit formální strukturu hry a sborové pasáže. „*To je pro způsob podávání příběhu velmi komplikované přenést. Nejsme tolik svázáni tradicí a znalostí formálních kódů. Jde o komplexní úkol od práce s textem a hudbou až po celkovou vizualizaci na jevišti. Snažili jsme se vybudovat sakrální prostor, ve kterém až archeologicky pátrá detektiv Oidipús po vrahovi svého otce,*“ vysvětluje Jan Frič a dodává: „*Čistě vnitřně pak v Oidipovi tuším drama sebezpřijetí. Z dnešního hlediska je ale také zároveň dobré hru znovuobjevovat i mimo freudovskou tradici výkladu – zpět se vrátit k její bytostně politické podstatě. Vládce (obecně člověk jako takový), který ze svého pohledu ve svém životě dělá ‚všecko správně‘, a přesto se vše hroutí a vše je jinak, než jak očekával. To přeci důvěrně známe všichni. Svár racia a osudu.*“

Nina Jacques, Ilona Smejkalová

OIDIPA JE MI VLASTNĚ DOST LÍTO

(rozhovor s Pavlem Bařkem)

Režisér Jan Frič nemá rád, když divadlo napodobuje realitu. Divadelnost naopak podporuje a zveličuje citacemi či prolínáním významových rovin. Jak se s tím snaží vaše konzervativní povaha?

Mě to baví. Honza Frič má v hlavě tolik věcí, neustále naskakujících asociací, že někdy je jeho výklad matoucí. Když ale pronese připomínku „a teď se vysmějte blbému divadlu, který tady zrovna děláme“, samozřejmě to nemyslí doslova. Není typem režiséra a člověka, který by věci rád shazoval. Baví ho zcizení, a to neúnavně ve všem hledá. Kdybychom Oidipa inscenovali jako velkou, doslovnou antiku, nebude inscenace aktuální. Čili vnímám Honzovo „shazování“ divadla právě jako cestu k aktualizaci. Nemyslím, že jde proti smyslu Sofokla. Snažím se spíš v jeho výkladu hledat svůj vlastní směr.

Na zkouškách jsme zjistili, že do Oidipových vět si projektujeme vlastní negativní zkušenosti s konkrétními politiky. Jako bychom si nedokázali připustit, že Oidipús svá slova o hledání viníka národní katastrofy může myslet upřímně. Sofoklův divák před sto lety podobnou konotaci vnímat nemusel. Lze s titulním hrdinou sympatizovat i dnes?

Lze. Na začátku hry přece hlásá, že bude bojovat proti nepravostem, a snaží se je odhalit. Když zjistí, že viníkem je on sám, potrestá se. Jde především o člověka, který má velkou smůlu. Za spoustu věcí nemůže, je trestán hlavně kvůli svým rodičům. Jako malé miminko ho pohodili a on se svým osudem dlouho bojuje – dokonce férově. Alespoň tak ho vnímám já. Jako dobrého panovníka, který zkrátka nemá všesky informace.

Nemusíme hledat paralely v politice, ale možná v systému. Mnoho osvícených vládců a vůdců sklouzlo k pocitu, že všemu nejlépe rozumějí sami, a raději spoléhali jen na sebe.

Sofokles nepopisuje, zda Oidipús vládl dobře. Ale asi ano, vždyť jeho lidé k němu mají důvěru. Není to týpek, kterého ostatní programově nesnáší. Jenom se bohužel – byť v dobrém úmyslu, že vše vyšetří – začal šťourat v něčem, co mu zlomilo vaz. Vlastně je mi ho dost líto.

Myslíte si, že diváci budou vašeho Oidipa vnímat nadčasově, nebo si i oni do inscenace budou dosazovat konkrétní politiky?

Chtěl bych, aby naše inscenace byla nadčasová, ale zacílení na tady a teď se nelze ubránit. Od toho přece divadlo je, aby si do příběhů diváci dosazovali sami sebe, své přátele, příbuzné, politiky ve vládě. Přál bych si, aby to nebylo tuctové divadlo a mělo aspoň takovou výpovědní hodnotu, jaká jde na mne kupříkladu z písniček Karla Kryla.

ŽIVOTOPISY PŘEKLADATELŮ

Petr Borkovec se narodil roku 1970 v Louňovicích pod Bláníkem. Vyrůstal v Praze, kde v roce 1988 maturoval na gymnáziu. Ve studiu poté pokračoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde však obor český jazyk a literatura nedokončil. Publikovat verše a překlady (zejména ruských básníků – J. Odarčenka, V. Nabokova, V. Chodaseviče) začal v roce 1990. Již v průběhu studia, v roce 1992, se stal redaktorem revue pro křesťanství a kulturu *Souvislosti*, kde působí dosud. Jeho další, široká publikační činnost se vztahuje na periodika jako např. *Akord*, *Tvar*, *Tvorba*, *Revolver Revue*, *Host*, *Listy*, *A2*, *Lettre internationale*, *Iniciály*, *Velehrad*. Byl zaměstnán jako korektor v deníku *MF Dnes*, v letech 1995–1997 pracoval v Nakladatelství Lidové noviny. V průběhu let 1998–1999 řídil týdenní přílohu deníku *Lidové noviny Umění a kritika*. V letech 2000–2001 byl členem redakce *Literárních novin*. V nedávné době působil také jako šéfredaktor prvního odborného evropského časopisu o tvůrčím psaní *Rukopis* (2006–2009), vyučoval tvůrčí psaní na Literární akademii Josefa Škvoreckého v Praze. Na kulturním a literárním životě se významně podílí rovněž organizací autorských čtení, především jako dramaturg café Fra. Současně je redaktorem nakladatelství Fra, které mj. věnuje nemalý prostor vydávání poezie a básnických debutů. Je držitelem ceny Jiřího Ortena (z roku 1995, za sbírku *Ochoz*) a Ceny Josefa Jungmanna (z roku 2011, za překlad části díla V. Chodaseviče *Těžká lyra*). Z jeho beletristické tvorby jmenujme kromě prvních dvou sbírek např. *Ochoz* (1994); *Mezi oknem, stolem a postelí* (1996); *Polní práce* (1998); *A.B.A.F.* (2002); *Needle-book* (2003); *Vnitrozemí* (2005, výbor z předchozích sbírek i ještě nepublikované básně); *Berlínský sešit / Zápisky ze Saint-Nazaire* (2008); *Milostné básně* (2013). Kromě samostatných básnických sbírek je zastoupen v řadě antologií a sborníků.

Matyáš Havrda se narodil se roku 1972 v Praze. Studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy psychologii a religionistiku. V roce 2000 získal doktorát z dějin filosofie, poté byl zaměstnán v Olomouci (Cyrilometodějská teologická fakulta UP), v Berlíně (Ústav klasických studií HU) a v Praze (Filosofický ústav AVČR), kde působí dodnes. Badatelsky pobýval též v Kalifornii a na Krétě. Zabývá se starořeckými texty na pomezí náboženství, filosofie a vědy, zvláště pak dílem Klementa Alexandrijského a Galéna. Jeho zájem se dotýká i epistemologických témat v pozdně antické (křesťanské, lékařské a aristotelské) filosofii. Zabývá se i otázkami antické etiky, psychologie a lékařské fyziologie. Vydal několik knih a desítky odborných studií. Ve spolupráci s překladatelem Petrem Borkovcem překládá díla antických dramatiků: v roce 1998 přebásnili Sofoklovu tragédii *Král Oidipús* (knižně vydána v roce 1999), v roce 2002 Aischylovu trilogii *Oresteia*. S Jaroslavem Rytířem a Štěpánem Spinkou překládá Aristotelovu *Nikomachovu etiku*. Spolu s L. Karfíkovou je v Nakladatelství OIKOYMENH vedoucím řady Knihovna raně křesťanské tradice.

Kontakt pro média:

Kateřina Ondroušková
public relations Činohry a Laterny magiky
tel.: 224 901 236
mobil: 777 208 249
e-mail: k.ondrouskova@narodni-divadlo.cz

GENERÁLNÍ PARTNER

PARTNEŘI NÁRODNÍHO DIVADLA

PIETRO FILIPI

PARTNEŘI INSCENACÍ

PARTNER PREMIÉROVÝCH VEČERŮ

MECENÁŠI NÁRODNÍHO DIVADLA

KOLOWRAT KRAKOVŠTÍ

Prof. Dr. Dadjá Altenburg-Kohl

GENERÁLNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER

HLAVNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER INSCENACÍ

mediální skupina **mafra**

HLAVNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER

 Český rozhlas

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI

RESPEKT

